

vogelwerkgroep middenbrabant

september/oktober/november 2024

nummer **66**

- **Verslagen Jan van Rijsewijk tenzij anders vermeld.**

* redactie behoudt zich het recht voor ingezonden stukken zo nodig aan te passen.

jubileumdag

De jubileum dag op 14 september werd één van de hoogtepunten van ons jubileumjaar. In en rondom het clubhuis was door de feestcommissie een dag vullend programma gemaakt waar iedereen vanaf 10.00 uur welkom was.

De dag begon met wandelingen met gids door de Leemkuilen en de terreinen van de voormalige steenfabriek. Flink wat mensen hadden zich hiervoor aangemeld.

's Middags presenteerden we ons aan het grote publiek. In de grote hal van het Heerkenshuis waren kraampjes ingericht met diversen onderwerpen over vogels en natuur; bv. over steenuilen en hun leefwijze; een stand met geprepareerde roofvogels met hun

ondersoorten uit de prachtige collectie van Fred Schülein; een 'Natuurvaria' stand waar je met al je vragen over vogels terecht kon; het Hollands landgeit (grazers rondom het Heerkenshuis) werd er gepresenteerd en ook kon je terecht met vragen over fotografie waar een prachtige presentatie eigengemaakte vogelfoto's te bewonderen waren.

Voor de kinderen waren er ontdek activiteiten en konden ze nestkastjes op hun eigen wijze beschilderen. Het voedselbos en permacultuurtuin gaf het geheel een extra dimensie. Door een van de leden was een speciale tipi gebouwd om er een voorstelling in te geven. Echter, de opbouw vergde zoveel tijd dat daar niet veel van kwam. Helemaal niet erg, het was een geweldige middag!

De feestavond was voor speciaal genodigden waaronder leden en oud-leden. Ongeveer 80 personen waren op de uitnodiging ingegaan die samen terugblikten en herinneringen ophaalden onder het genot van een drankje. Grote verrassing was de entree van plaatsvervangend burgemeester Dick Grashoff uit Tilburg. Voorzitter Nico Hilgers werd benoemd tot Lid in de Orde van Oranje-Nassau. Hem werd deze onderscheiding uitgereikt vanwege zijn bijzondere verdiensten voor de Vogelwerkgroep. Een kers op de taart op toch al een bijzondere dag! Aansluitend was er een heerlijke maaltijd en werd er geborreld tot in de late uurtjes.

zomertortel

De Zomertortel, haast verdwenen in Midden-Brabant maar krijgt een kans te overleven.

- Victor Retel Helmrich

Vóór de jaren 90 van de vorige eeuw was de zomertortel een soort die overal, waar maar genoeg bomen en struiken stonden, kon worden gehoord. Daarna is de soort in een korte tijd schaars geworden en komt nu nog sporadisch in Nederland voor.

In mijn lezing hierover, die ik dit jaar voor de Vogelwerkgroep gaf, werd uitgebreid ingegaan op de specifieke kenmerken van deze soort en op de eisen die hij aan zijn leefomgeving stelt. Van daaruit heb ik de kwetsbaarheden van deze soort geschetst die de sterke daling van het aantal broedparen in de laatste 30 jaar kan verklaren. In het tweede deel van de lezing liet ik aan de hand van mijn waarnemingen van de laatste 5 jaar op het landgoed "De Hoevens" in Alphen en de daar uitgevoerde maatregelen voor biotoopverbetering zien wat gedaan kan worden om de zomertortel als broedvogel effectief te behouden. De tot dusver behaalde resultaten zijn zeer bemoedigend te noemen. Dit stuk is een beknopte weergave van wat ik in de lezing vertelde over de beschermingsmaatregelen op het landgoed in het kader van het Europese project "Operatie Zomertortel" en de door mij uitgevoerde monitoring van het aantal broedparen.

De locatie

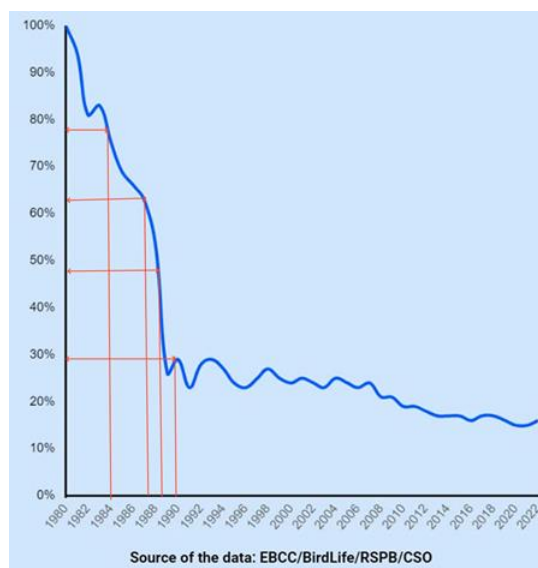
Landgoed de Hoevens heeft een lange historie die teruggaat tot 709 na Chr. Uit dat jaar stamt een acte waarin de hoeven van het huidige landgoed in Alphen (Alfheim) voor het eerst worden genoemd. Van een echt landgoed was pas in 1919 sprake toen de gebroeders Blomjous uit Tilburg de hoeven en gronden kochten om er een jachtgoed en landbouwbedrijf van te maken. De huidige erfgenamen Caroline Vogels en Floris van de Lande keerden in 1990 de landbouw de rug toe en maakten van het intensieve rundveebedrijf een deels toegankelijk landgoed met een camping en een natuurbegraafplaats. Het landgoed ligt ten zuidwesten van de Regte Heide en grenst aan 't Ooievaarsnest en het Riels Hoefke. De Goorstraat, een zandweg tussen klooster Nieuwkerk en Alphen, splitst het landgoed op in een noordelijk en zuidelijk deel.

Na beëindiging van het landbouwbedrijf is er in de loop der jaren veel gedaan aan landschappelijke verbeteringen met de aanplant van heggen en hagen, aanleggen van poelen en het verbouwen van streekeigen graansoorten. Sinds 2020 is het landgoed met natuursubsidies van de Provincie Noord-Brabant ecologisch verder verbeterd met het aanleggen van bloemrijke akkerranden, poelen en het terugbrengen van heide, schraalland en hooilandjes.

Operatie Zomertortel

Onderstaande grafiek laat de dramatische daling zien van het aantal broedparen van de zomertortel in de laatste 4 decennia. Let vooral

op de zeer sterke daling in de periode tussen 1988 en 90 naar een halvering van het aantal broedparen. In mijn lezing werd hierin een parallel gelegd met de versnelde intensivering van de landbouw in die jaren.

Verloop van het aantal broedparen in Europa in 40 jaar met de sterkste daling tussen 1988-1990

In 2018 besloot de Europese Commissie een internationaal soortbeschermingsplan voor de zomertortel vast te stellen. In dit kader werd in 2019 in Nederland door de Vogelbescherming het project "Operatie Zomertortel" gelanceerd. En er volgde een oproep aan vrijwilligers om, daar waar de soort nog werd gezien, zich in te zetten voor monitoring en bescherming. De Hoevens was een van de weinige plaatsen waar ik de zomertortel nog jaarlijks hoorde en besloot me bij de Vogelbescherming aan te melden. De landgoedeigenaar die ik hierover inlichtte was enthousiast om aan het project zijn medewerking te verlenen. Daarmee werd Landgoed de Hoevens een van de deelnemers in een landelijk project voor het behoud van de zomertortel in ons land.

Struwelen, graan en bomen op De Hoevens

Inventarisatie

In 2019 is het gebied gedurende de maanden april t/m juli om de twee weken bezocht om de roepende vogels op hun zangpost op een kaartje in te tekenen. Vanaf eind april werd het kenmerkende geluid van de zomertortel vanuit een dichte aanplant van berken gehoord. Kort daarna werd een tweede roepende vogel in het lager gelegen natte gedeelte van het landgoed gehoord. Al snel bleek dat er 2 territoria te vinden waren in het voor publiek afgesloten

gedeelte van het landgoed. Daar bleken de door brede struwelen van ca. 15 à 20 jaar oud omsloten weilanden voor deze soort ideaal te zijn.

Ligging van voervelden en kruidenakkers

Maatregelenpakket

In overleg en met materiaal van Vogelbescherming Nederland werd uitvoering gegeven aan de voorgestelde maatregelen in het kader van het project Operatie Zomertortel. Het soortenbeschermingsplan bevat een pakket maatregelen naar het voorbeeld van een in Engeland eerder uitgevoerde pilot. Het omvat het volgende:

- ✓ Wanneer de vogels in hun broedgebied arriveren zorgen voor voldoende voedselaanbod in het gebied. Huidige landbouwgebieden bieden in die periode namelijk onvoldoende zadenrijke grassen en kruiden.
- ✓ Het bijvoeren met een afgestemd mengsel van zaden en granen is daarom een noodzakelijkheid.
- ✓ Dit voeren blijven doen totdat in de zomer voldoende natuurlijk voedsel in de vorm van zadenrijke kruiden, grassen en graanresten in de omgeving te vinden is.
- ✓ Om het leefgebied blijvend geschikt te maken is de laatste stap het aanleggen van voldoende akkerranden met kruiden- en grassoorten zodat in zomer en nazomer voldoende voedsel aanwezig is om de vogels gereed te kunnen maken voor de trek naar Afrika.
- ✓ De structuur van deze voedselveldjes is een essentiële vereiste om succesvol te zijn: de kruidlaag dient ijl en laagblijvend te zijn. Om dit te bereiken is het nodig om in de laatste weken van mei, juni en juli de veldjes te inspecteren en zo nodig met een eg open en laag van structuur te houden.

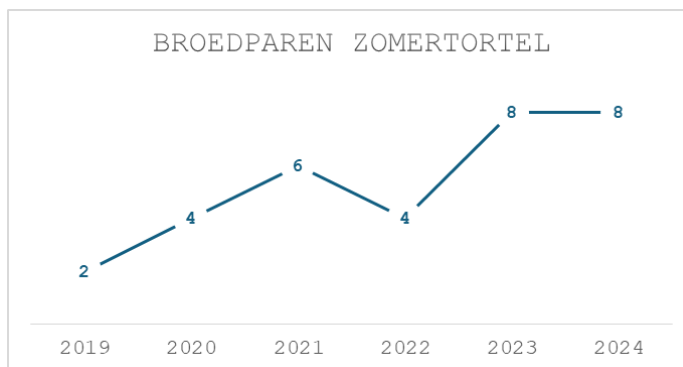
Vanaf 2020 zijn de genoemde maatregelen op het landgoed jaarlijks uitgevoerd en zijn tevens alle broedvogels van het landgoed geïnventariseerd. Daarna werd ook gebruik gemaakt van wildcamera's om jonge vogels te detecteren op de voerstroken.

Camerabeeld met 3 zomertortels tussen holenduiven

Resultaat

De toename van 2 naar 4 broedparen in het eerste jaar van bijvoeren overtrof mijn stoutste verwachtingen. Het jaar erop (2021) werd naast het bijvoeren ook begonnen met het aanleggen van twee zadenrijke kruidenakkers van 3m breed en 200 meter lang. In dat jaar werden 6 broedparen geteld maar in 2022 liep het aantal weer terug naar 4, waarvoor ik geen duidelijke verklaring heb. Zeer verheugend is dat in 2023 en dit jaar 8 territoria vastgesteld konden worden. In relatie tot de achteruitgang van de soort in de laatste decennia mag deze toename ronduit spectaculair worden genoemd.

Conclusie

Landgoed de Hoevens met zijn rijke structuur van brede struweelhagen rond kleinschalige weiden en bloemrijke akkerranden, graanakkers met haver, gerst en rogge vormt een ideaal leefgebied voor de zomertortel. De genomen maatregelen van bijvoeren en extra aangelegde kruidenakkertjes in de laatste vijf jaar laat een duidelijke toename van het aantal broedparen zien. Of dit geheel aan de maatregelen is toe te wijzen is niet met zekerheid te zeggen. Sinds het najaar van 2021 is de jacht op de zomertortel namelijk in Frankrijk, Spanje en Portugal verboden. Dit jaar werd bekend dat er in West-Europa van een lichte toename van het aantal broedparen sprake is. Hoe dan ook, ik twijfel er niet aan dat bovengenoemde maatregelen tezamen met de al eerder ingezette vergroting van de natuurwaarde door de landgoedeigenaar een factor van betekenis is voor het behoud van deze bijzondere soort in Midden-Brabant.

Het vervolg

Voor het komende jaar zal de stand van de zomertortel en de andere broedvogels op het landgoed opnieuw worden bijgehouden. Daarnaast wil ik graag meer inzicht krijgen in de verplaatsingen van

de vogels gedurende de periode dat ze op het landgoed broeden. De sporadische waarnemingen van zomertortels die ik al heb kunnen optekenen net buiten het landgoed bieden hoop op een mogelijke verspreiding van deze soort naar andere gebieden. Maar dan moeten de landschappelijke condities daar wel aanwezig zijn of tot stand gebracht kunnen worden. Ik denk met de hulp van andere vogelaars die randgebieden in de broedtijd te kunnen inventariseren op roepende en fouragerende vogels. Met het verkregen inzicht kunnen ook andere grondeigenaren benaderd worden om mee te werken aan verbetering van het leefgebied voor de zomertortel.

Gewone duivekervel

Wie in de maanden mei tot augustus tijd kan vrijmaken om mij hierbij te helpen mag zich bij mij melden.

0623896475

victor@retelhelmrich.nl

Kruidenrijke strook, rechts langs de paaltjes (nog voor het is open geëgd).

Struwelen, graasweiden en bloemrijke akkers vormen voor de zomertortel het ideale biotoop op landgoed De Hoevens

vogeltrekdag

▪ Marianne Bertens

Zaterdag 5 oktober vond de EuroBirdwatch van BirdLife International plaats. Doel van de EuroBirdwatch is om aandacht te vestigen op het fascinerende fenomeen van de vogeltrek en draagvlak te creëren voor de bescherming van trekvogels. In meer dan dertig landen tellen die dan vele duizenden vogelaars de overvliegende vogels.

Vogelwerkgroep Midden Brabant deed dit jaar ook weer mee. Wij waren dit jaar met 12 (deeltijd)tellers op de tellocatie Jac. P. Thijsse toren tussen Biest Houtakker en Haghorst.

De ochtend begint koud, we maken de autoruiten ijsvrij. Na het zandpad vol kuilen komen we bij de toren. Het is net licht en zo mistig dat we nog geen vogels kunnen zien. Horen doen we ze ook niet. Al snel zijn we met 6 tellers en installeren de telescopen, heel langzaam begint de mist op te trekken en kunnen we in de verte al groepjes grazende reeën waarnemen, tot ca. 9.00 zijn er weinig vogels te zien en te horen. De zon laat zich als een gouden bal zien en het zicht vanaf de toren is sprookjesachtig mooi. Langzaam zien we wat passerend; een groepje kneuen, dan 5 trekkende veldleeuweriken. Het 2de uur wat vinkentrek en grauwe ganzen, maar geen groepen Kievieten of spreeuwen als andere jaren.

Na 10.00 wordt het leuker als de bruine kiekendief gaat jagen voor ons neus. Die laat zich goed zien, hij scheert over de begroeiing en hier en daar vliegen de watersnippen verschrikt op. Later verdwijnt ie uit beeld zonder prooi. Even later is het weer prijs, een zeldzaamheid, vrouwtje blauwe kiekendief wordt gesignaleerd.

Ondertussen wordt het steeds gezelliger op de toren, Ans arriveert met een doos warme worstenbroodjes voor ieder, de middagtellers arriveren en de zon staat zo hoog dat het aangenaam aanvoelt. Kleine groepjes boerenzwaluwen, zanglijsters, piepers en vinken passerend. Deze middag zijn er veel buizerds op trek te zien, we zien ze in groepen steeds hoger zweven in termiekbellen, ze verdwijnen in zuidelijke richting.

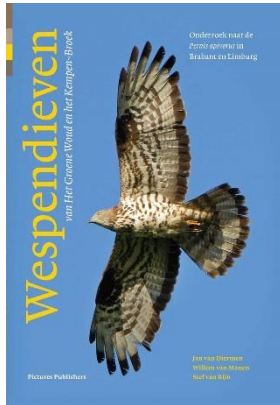
In de middag wordt het steeds rustiger, een roeiwedstrijd (regatta) op het kanaal is een kleurige afwisseling. Vissers aan het water hebben BBQ aangestoken. En wat crossmotors passerend aan overkant. Na 15.00 zien we nog groep kolganzen, spreeuwen en in de verte 60 Kievieten op trek. Een klein vogeltje in wilgenbosje komt in het vizier, het is een paapje. Mooie afsluiter van de trekteldag. Conclusie is wel: er zijn beduidend minder trekvogels waargenomen dan voorgaande jaren.

Overzichtslijst van 5 telposten Hilver, Hildsvan, Banisveld, Brinksdijk-Soerendonken en Vlagheide vind je [HIER](#) op de voorpagina van onze website.

Alle gemaakte foto's van deze dag vind je [HIER](#).

kadotip

Sinds 1998 is er in Het Groene Woud extra aandacht voor natuur en landschap. In 2013-2016 werden wespendieven in Het Groene Woud in de provincie Noord-Brabant en het Kempen-Broek in het grensgebied van de provincies Noord-Brabant en Limburg bestudeerd. Sinds 2019 worden de leembossen in Het Groene Woud flink uitgebreid vanwege de activiteiten van ARK-Rewilding Nederland.

Auteurs: Jan van Diermen, Willem van Manen en Stef van Rijn
Prijs: Euro 24,95

natuurineigenhand

Natuur in Eigen Hand is een jaarlijkse bijeenkomst voor Brabanders die zelf aan de slag willen met de ontwikkeling van natuur in hun omgeving. Het is een initiatief van provincie Noord-Brabant, Groen Ontwikkelfonds Brabant, IVN Natuureducatie, Brabants Landschap en de Brabantse Milieufederatie.

Het B-team uit Goirle, waar Victor Retel Helmrich een belangrijke voortrekkersrol in speelt, viel dit jaar mede in de prijzen. Het ontving maar liefst een cheque van €5000,- om hun plannen te realiseren.

Een tekst uit de aanbeveling:

'Het Biodiversiteitsteam Goirle-Riel heeft een plan ontwikkeld om de ringmus te redden. Deze vogel hoort thuis in de groene dorpsrand maar heeft het helaas zwaar. Daarom worden er nestkasten opgehangen en komt er meer groen. Bewoners krijgen een rol in het monitoren en worden opgeroepen om ook hun tuin te vergroenen'.

Drie groene initiatieven zijn donderdag 10 oktober in de prijzen gevallen tijdens de zesde editie van Natuur in Eigen Hand. Rechts op de foto Victor.

Foto: Erik van der Burght

uithetarchief

Vogelwerkgroep Midden-Brabant bezit een omvangrijk archief. Alle rapporten, verslagen en tellingen zijn gedigitaliseerd. Van tijd tot tijd vind je hier een interessant verslag. Inclusief taal- en typfouten!

Ditmaal een afbeelding van een lidmaatschapskaart van Mart Ermen, toentertijd gebruikelijk bij VWG Falco uit 1977.

Nico Hilgers zegt hierover: "Toen in de 70er jaren enkele vogelaars de VWG oprichtten, waren er nog geen computers. Op een typemachine, maar ook veel schrijvend met balpen of vulpen werd de administratie gedaan. Mart Ermen en Frans van Avendonk waren zo ongeveer de eerste middelbare scholieren die zich aanmeldden om lid te worden. Zoals hier te zien, kreeg ieder een mooi bewijs van lidmaatschap, met handtekening van het bestuur. Mart had kort tevoren nog een cursus

gevolgd om snel met tien vingers, blind te kunnen typen (Scheidegger-cursus, dacht ik). Dat kwam goed uit! Hij typte daarna vrijwel alle blaadjes, nieuwsbrieven van Falco uit.

Op de lidmaatschapskaart staat verder nog een mooie tekening van een valk. Er waren in de groep enkele goede tekenaars (o.a. Loek en Victor), maar deze tekening lijkt van iemand anders; van wie is voor mij vooralsnog onduidelijk".

(Let ook op de telefoonnummers en puntjes op de lange ij).

nestkastonderzoeknoorderbos

Dat een nestkastonderzoek in een bepaald gebied meer is dan eieren tellen en nestkaarten invullen bewijst Ad Kolen. "Het door mij uitgevoerde driejarige 'Nestkastonderzoek OPEN' (2020-2022) in het Noorderbos bij Tilburg is begin 2023 afgerond. De doelstellingen zijn bereikt. Alle verzamelde gegevens zijn ingevoerd in het Meetnet Nestkaarten van Sovon en van de verschillende jaren zijn verslagen gepubliceerd. Vooral in 2021 is zichtbare beperking van de aantallen processierupsen in de omgeving van de nestkasten vastgesteld. De educatieve uitstraling van de nestkasten is nog actueel: er worden nog altijd vragen gesteld. Na het afsluiten van het onderzoek zijn de nestkasten schoongemaakt en waar nodig hersteld.

Ze blijven hangen in het Noorderbos en het Quirijnstokpark om de nestgelegenheid in beide gebieden aan te vullen. Vind [HIER](#) het volledige rapport.

waarnemingenwerkgebied

Een samenvatting van de opmerkelijkste vogelmeldingen van de afgelopen 3 maanden. Meldingen komen binnen via de app 'Waarneming werkgebied VMB'.

06/9 In de Loonse en Drunense duinen, wat nog steeds te kampen heeft met te veel nattigheid, wordt een **groenpootruiter** gezien (NH).

07/9 Huis ter Heide houdt deze dag 'Openhuis' voor zeldzaamheden. De oostenwind brengt veel op gang. de volgende prachtige soorten worden gemeld; **roodpootvalk**, **visarend**, **purperreiger**, **kleine klapekster**, **bruine kiekendief**, **slechtvalk** en **tapuit**. (VRH en KV).

09/9 Nog meer soorten worden gezien op Huis ter Heide zoals de **sperwer**, **paapje** en **zwarte specht** (FvG). Op de Regte Heide een melding van een vrouwtje **gekraagde roodstaart** (KV).

17/9 Op een van de plassen van de Leemputten worden 2 **lepelaars** gezien (ME).

21/9 De ouders van deze soort zitten al lang in Afrika. De jongen volgen later ...een **koekoek** op de Regte Heide (KV).

24/9 Nog zo'n opvallende melding. Een jonge **merel** met lichte rui veertjes net uit het nest (CG).

05/10 Vogeltrekdag! Zie bijgaand artikel.

06/10 Een erg vroege **klapekster** wordt gezien op de Campina en tevens een vr. **blauwe kiekendief** (JP).

09/10 Melding van een **kleine bonte specht** aan de Heikantsebaan te Berkel-Enschot (MD).

11/10 Toe maar! Weer een **klapekster**. Ditmaal op de Regte Heide. Erbij vermeld dat de klapekster ter plaatse meest vroeg in het najaar ontdekt wordt. Dan in november/december niet en eind januari en februari weer wel (VRH).

12/10 Een rare snuiter! Op het Riels Laag zit een vreemde eend; een **Chileense eend** blijkt later.

20/10 123 **ooievaars** in de Grote Steeg Udenhout (MvH). Tevens een melding van een **middelste bonte specht** op de Roond Campina (JvL).

26/10 Nog een **klapekster**. Ditmaal de Loonse en Drunense duinen. Het vorige jaar niet gezien, nu weer wel! Tevens juv. **blauwe kiekendief** (JvR).

28/10 Op het eigen platte dak in de stad Tilburg zit een **grote gele kwikstaart** (VRH).

31/10 **Bosuilen** worden gemeld buiten ons werkgebied. Ook een in de nabijheid van de groenstraat te Udenhout (WB).

04/11 In de buurt van de Loonse en Drunense duinen vliegen een **torenvalk**, een **sperwer**, een **havik** en **buizerd** in het zicht van de waarnemer (NH).

05/11 Regte Heide een **blauwe kiekendief** vr. en **watersnip** (VRH).

07/11 In de middag een waarneming in de Brand (Centraal Rietveld) van een **appelvink** pracht op de foto gezet door de waarnemer (JP).

08/11 Weer een **appelvink**. Dit keer in een tuin in Goirle (VRH).

09/11 Een waarneming in de schemer van de avond; duikvluchten van, volgens de waarnemer tienduizenden, **spreeuwen** in het riet (HB).

10/10 Melding van een **waterpieper** (met foto) in het Riels Laag en een **slechtvalk** op oude plek bij het Nestven te Hilvarenbeek. (VRH). Deze dag wederom een vreemde eend in de bijt; een **ringtaling** in een wadi in Kaatsheuvel (FvG).

16/10 Een bezoek van een **appelvink** bij een waterbak in een tuin in Udenhout (PvdD).

17/10 Een **ringmus** wordt gespot bij de Hellen in Goirle (VRH).

27/11 **Roodborsttapuit**, **geelgors** en **slechtvalk** in Riel e.o. (VRH).

Geef je waarnemingen door aan Sovon. Avimap is de app waarmee je in het veld je vogeltelling makkelijk invoert. De app werkt ook offline en is speciaal voor de telprojecten van Sovon ontwikkeld.

Waarnemers: Aad van Gelswijk (AvG), Nico Hilgers (NH), Louis van Keulen (LvK), Jan Paymans (JP), Peter van Gestel (PvG), Marlies de Kort (MdK), Jan van Rijsewijk (JvR), Victor Retel Helmrich (VRH), Marcel Morel (MM), Eric Poelen (EP), Marian Bertens (MB), Frans van Gils (FvG), Wiel Poelmans (WP), Corine Goldschmidt (CG), Francis van Lipzig (FvL), Henk Bertens (HB), Ans van Roessel (AvR), Martin Droog (MD), Yvette van Eekelen (YvE). Martien van Liempd (MvL), Kim Kokkelink (KK), Peter Slingerland (PS), Peter van den Dries (PvdD), Martin van Haaren (MvH), Jan van Laarhoven (JvL), Mart Ermen (ME), Paul Dobbelaar (PD), Nicole van der Steen (NvdS), Peter van de Ven (PvdV), Keno Vriskoop (KV), Frank Driessen (FD), Wilma Boink-Janssens (WB).

roofvogelverslag

- Kees Kranenveld

In 2024 hebben wij zoals we dat al jaren doen, onderzoek gedaan naar het voorkomen van broedende roofvogels in een gebied in de omgeving van Drunen-Waalwijk-Sprang-Capelle-Waspik-Kaatsheuvel-Loon op Zand.

Als onderdeel daarvan controleren we ook alle hoogspanningsmasten tussen Raamsdonksveer en Haarsteeg, een afstand van ongeveer 19 km met 61 masten. We vonden hierop dit jaar slechts één broedende boomvalk.

In het winterhalfjaar zoeken we nog naar nesten die we mogelijk in het vorige broedseizoen gemist hebben en naar eventuele nieuwbouw. In het broedseizoen zelf worden alle bij ons bekende nesten gecontroleerd en wordt actief naar nieuwe nesten gezocht. Indien een bezet nest is gevonden wordt dit zo goed mogelijk tot aan het uitvliegen gevolgd. Het controleren doen wij in het begin met verrekijker of telescoop maar later bij de meeste nesten met een camera op lange stok waarmee.....

Vind [hier](#) het aanvullend verslag, aangevuld met mooie nestfoto's.

column

■ corine goldschmidt

"Er komen altijd vragen in mij op als ik naar vogels kijk en ermee bezig ben. Zodoende lees ik veel, ga ik op zoek naar onderzoeken en details. En dan ontstaat er een verhaal in mijn hoofd en ga ik erover schrijven".

RISSA TRIDACTYLA EN WONINGNOOD

Tijdens de feestelijke jubileumdag van onze VVG, 14 september j.l. hingen aan een wand de prachtige foto's van Erik Poelen en Frans van Gils.

De foto van Frans van twee drieteenmeeuwen die beschermend over hun ene jong heen staan op het nest, op een smalle richel van een rotsklif bij de Farne-eilanden, trof mij speciaal. Het jong zit met zijn koppie naar de rots gericht. De ouders staan ieder aan een kant aan de buitenranden van het nest, ze klemmen het jong tussen zich in, hun koppen net tegen elkaar aan. Het mannetje heeft het zichtbare oog dicht, dat van het vrouwtje is open. Of ze ontspannen aan het dutten zijn of doodmoe van het voedsel zoeken en beschermen van hun jong, dat is de vraag. De zorgzaamheid spat van de rots af en mijn nieuwsgierigheid krijgt een andere dimensie.

In de Peregrijn 64 schreef ik over de kauwen die broedden in de meerpalen in het kanaal bij Haghorst en haalde ik de Zwitserse onderzoekster Esther Cullen aan. Haar onderzoek naar de drieteenmeeuw bij de Farne-eilanden betrof het schouwspel op deze foto; waarom broedt deze soort, als enige onder de meeuwen, op een smalle richel van een steile rotsklif en hoe kan het dat de jongen niet naar beneden storten als ze, net als andere jonge meeuwen, gaan rond scharrelen rondom het nest?

Dat mijn echtgenoot moest vergaderen in Aarhus kwam goed uit. De drieteenmeeuw blijkt, tot mijn verrassing, in Denemarken te broeden op een rotsklif, de Bjulberg, in het noordelijkste puntje van Jutland. Het was een urenlange autorit door een uitgestorven landschap.

Geen drieteenmeeuw te bekennen natuurlijk eind oktober en ook geen papegaaiduiker die daar eveneens jaarlijks broedt.

Maar het staan in de leefwereld van die meeuw, bovenop de broedlocatie met verschillende kleuren blauw en groen van de zee onder je, boven de smalle richels waar straks weer nesten als platforms op worden gebouwd, brengt je in een andere wereld. De diepte wekt ontzag op voor die kleine meeuw met de korte zwarte poten. Daarmee trappelt hij op een stukje van 10 centimeter net zolang op het verzamelde zeewier en modder tot het als een horizontaal en vast platform aan de schuine richel kleeft.

Grondbroeders staan onder grote selectiedruk van predatoren waar de vos de belangrijkste van is. Die klimt niet tegen een steile klif op. De drieteenmeeuw is dan ook uitzonderlijk tam op het nest. Ze hebben geen vluchtgedrag voor predatoren hoeven aan te leren. Waar andere meeuwenjongen een dons kleed hebben van een

oranje grondkleur met donkere vlekken, hebben de jongen van de drieteenmeeuw een zilverachtige glans. Camouflage is geen noodzaak. Soms wordt er wel een jong geroofd door een rat of een roofvogel maar daar gaat niet veel selectiedruk van uit.

De drieteenmeeuw heeft wel een veel grotere vechtlust dan andere meeuwen. Dat heeft te maken met het beperkte aantal smalle richels. Als van een andere meeuwensoort er een van een nestplaats op de grond wordt weggejaagd dan kan die makkelijk verderop een plek innemen. Kuikens van andere soorten rennen vaak weg met het voedsel als ze dat als eerste te pakken weten te krijgen. Op een smalle richel kan dat niet. Waarschijnlijk daarom heeft een jonge drieteenmeeuw een opvallende zwarte streep om zijn nek, die zichtbaar wordt als hij zijn kop wegdraait. Als een stoplicht weerhoudt het een ander ervan om hem aan te vallen. Woningnood is de oorzaak van de onderlinge agressie. Ze willen behalve op een richel ook dicht bij elkaar broeden, liefst in het centrum van de kolonie.

Het voeren van het vrouwtje door het mannetje tijdens de balts is bij de drieteenmeeuw aangepast aan de broedplaats. Grondbroeders hebben meer plaats door de grotere territoria. Daar kunnen ze voedsel morsen, dat wordt wel verspreid. Maar de drieteenmeeuw kan de hele zomer niet weg van de smalle richel. Gemorst voedsel dat steeds op dezelfde plaats neerkomt zal gaan rotten. Zodoende laat het mannetje nooit voedsel vallen. Hij houdt het in de krop, opent zijn snavel en laat het vrouwtje het voedsel uit zijn keel pakken. Doet zij dit niet dan slikt hij het weer in. Het voeren van de jongen gaat op dezelfde manier wat het nest schoon houdt.

Foto Frans van Gils

Dat het jong op de foto met zijn koppie richting de rots zit, blijkt geen toeval. Cullen ontdekte dat de meeste jongen dat doen. Ze blijven ook op hun plaats zitten en later staan. Andere meeuwen jongen beginnen na een à twee dagen rond te lopen en binnen een week verkennen ze de buurt al

een flink stuk bij hun nest vandaan. Cullen nam af en toe een jong mee naar het onderzoeksinstituut. Daar bleven ze onveranderlijk stil op een (niet doorzichtige) tafel zitten. Zette ze een jong op een plexiglas plaat met een gecreëerde schuine hoek dan begon het te bibberen bij het zien van de kleine afgrond en wendde het zijn kop af. Werd het jong met het gezicht naar de afgrond gezet (Cullen hield er een kommetje van haar handen onder) dan viel het er nogal eens in, al probeerde het zich vast te houden.

In deze positie had een jong maar een achterteen ter beschikking om zich schrap te zetten. Maar zette ze het jong met de staart naar de afgrond, dan voelde het die op tijd, haakte de klauwtjes in de ondergrond en krabbelde het daarvan weg.

Deze kuikens staan en liggen ook veel meer bij en onder hun ouders dan die van zilvermeeuwen (die soms ook op rotswanden broeden maar zelden op zulke steile rotswanden, buiten het bereik van predatoren). Ze blijven het liefst zo dicht mogelijk tegen de rotswand die boven hun richel oprijst en de onderzoekers hadden

ook het idee dat de jongen de neiging hadden zich af te wenden van het felle licht vanaf de open zijde.

Een paar eieren van kokmeeuwen en zilvermeeuwen die in nesten van de drieteenmeeuw werden gelegd, werden uitgebroed maar de meeste kuikens gingen al snel aan de wandel wat ze fataal werd.

Om (in tijden van dit onderzoek, in de vijftiger jaren) nog onbekende redenen, broedde er ook een kleine kolonie drieteenmeeuwen op een Deens eiland, op de grond. Onderzoeker Salomonson onderzocht die kolonie en stelde vast dat zelfs daar, onder veilige omstandigheden, de jongen in het nest bleven.

Drieteenmeeuw jongen bezitten aangeboren gedrag om de afgrond te vrezen en te ontwijken, zowel met de tastzin als met zicht. En zo zit een jong vanaf de dag dat het uit het ei kruipt, wekenlang als versteend op het nest om dan plotseling een sprong te nemen en weg te vliegen.

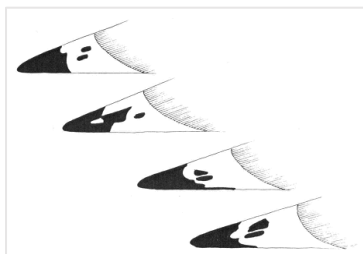
De drieteenmeeuw die echt een meeuw is, qua bouw en aspecten van gedrag, heeft zich gespecialiseerd in het broeden op steile rotsen. Daarmee is hij evolutionair aangepast aan die nestlocatie en is hij op meerdere gebieden totaal verschillend in zijn gedragingen.

De meeste meeuwen hebben in het zwart van hun vleugelpunten kleine witte vlekjes. Cullen ontdekte dat die patronen per individu verschillen en ze leerde de afzonderlijke, broedende drieteenmeeuwen, aan de hand van die 'naamkaartjes' te herkennen. De zwart-wittekening verschilt per iedere meeuwensoort waaraan ze elkaar herkennen, als soortgenoot en als buur.

'Het doet denken aan eenden. Iedere soort heeft in een bepaalde regio zijn specifieke kleurpatroon op de 'spiegel' van de vleugels. De eenden herkennen hun soortgenoten tijdens de vlucht aan deze 'vlaggen'. (Niko Tinbergen-In 't vrije veld-1978).

Een klein aantal drieteenmeeuwen heeft op het Nederlandse deel van de Noordzee, bij de Nieuwe Waterweg, (olie)platforms ontdekt en goedgekeurd als alternatief voor een rotsklif. Ver uit de kust dus vanaf de wal niet te zien in de broedtijd. (In de Rotterdamse haven broeden overigens ook de grootste kolonies zilver- en kleine mantelmeeuwen van Europa). De soort is bij ons voornamelijk te zien als doortrekker en een klein deel als overwinteraar, langs de kust. Tijdens de piek in november/december gaat het soms om duizenden per dag (SOVON).

Als de Deense Bjulberg broeders in het voorjaar terugkeren naar die nestplaats dan zullen ze elkaar gaan opzoeken aan de hand van de patroontjes op hun zwarte vleugelpunten die voor hun meer 'visitekaartjes' zijn om samen te

gaan nestelen. Dan wil ik er ook weer zijn. Met dank aan Frans van Gils wiens foto mij op reis en dieper de boeken in stuurde.

Bronnen:

-In 't vrije veld-Niko Tinbergen-Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1978-Vertaling Conny Sykora

Oorspronkelijke titel: Curious Naturalists-Uitgegeven door Penquin Education, Harmonsworth, Middlesex, Engeland, 1958

-SOVON

- www.portofrotterdam.nl

- www.veluwezoominbeeld.nl

feestprogramma

30 januari

Jaarvergadering, uitreiking jubileum uitgave Peregrijn

27 februari

Presentatie door Sjef van der Steen over bijen, mens en milieu.

26 maart

Dhr. Cor Speek toont een film over vogels uit ons gebied.

30 april

Vertoning film over de kraanvogeltrek.

13 t/m 17 mei

Naar het Lauwersmeer. Meerdaagse uitstapje voor leden, met excursies en overnachtingen.

25 juni

Presentatie/film door Victor Retel Helmrich over de zomertortel in de Hoevens.

27 augustus

Corine Goldschmidt geeft een lezing over de slechtvalk.

14 september

Feestdag locatie Heerkenshuis.

24 september

Kees Kranenveld geeft een presentatie over roofvogels in de Loonse en drunense duinen, bij Huis ter heide en in de polder bij Waalwijk.

29 oktober

Presentatie over zijn nieuwste boek door Piet van den Hout.

26 november

Boeiende boekpresentatie 'Wespendieven in het Groene Woud en het Kempen-Broek 2013-2016'.

17 december

Afsluiting jubileumjaar.

foto'sgemaakt door leden

Gekraagde roodstaart Regte Heide
Foto Keno Vrisekoop

Chileense smient Riels Laag
Foto Jan Paymans

Meer foto's vind je [hier](#).

*Slechtvalk Korvelse kerk Tilburg
Foto Victor Retel Helmrich*

*Kleine klapekster Huis ter Heide
Victor Retel Helmrich*

*Steenuiltje in kast Schoorstraat
Foto Jan van Rijsewijk*

*Ringtaling Wadi Kaatsheuvel
Foto Frans van Gils*